

Nataša V. Mrvić Petrović*

Dr Jovan Ćirić

KNJIGA O MRŽNJI; SA REČI NA DELA... OD GOVORA DO ZLOČINA MRŽNJE

Beograd: Službeni glasnik, 2020.

Oni koji poznaju dr Jovana Ćirića, sudiju Ustavnog suda Republike Srbije, naučnog savetnika i nastavnika na doktorskim studijama Pravnog fakulteta Univerziteta UNION u Beogradu, možda su začuđeni izborom teme njegove najnovije knjige. Otkuda je jedan osvedočeni filantrop dobio poriv za pisanjem o mržnji? Istina je, međutim, da je i ranije dr Ćirić pokazivao naučni interes za ovu problematiku, a sada su rezultati njegovog rada pretočeni u celovitu monografiju u nastojanju da se objasni mehanizam prelaska sa govora mržnje na zločin mržnje kroz primere stradanja žrtava mržnje (pre svega vlastitog naroda, kako autor navodi na strani 7, ali i drugih).

U svom poznatom stilu, dr Jovan Ćirić progovara najpre o mržnji kao jednom mogućem izrazu zla, a potom o „govoru“ i „zločinu mržnje“. U prvom delu knjige on podseća na različita shvatanja o dualističkom odnosu dobra i zla, na banalnost zla i upozorava na opasnost od ideološke ostrašćenosti koja, putem mržnje, obične ljude preobražava u zlikovce. Autor se slaže sa Dučićem da je izvor svake mržnje strah i zavist (str. 27) i na tom polaznom osnovu zalaže se za razbijanje straha od onih koji su drugačiji od nas, za suzbijanje ksenofobije i za razvoj tolerancije u društvu. Autor naročito ispituje sindrom malih razlika, koji, smatra, istorijski opterećuje odnose Srba i Hrvata (str. 29) obeležene međusobnom netrpeljivosti i mržnjom. On ispravno primećuje da mržnja omogućava homogenizaciju zajednice prema „spoljnjem neprijatelju“, što se često koristi u političkoj propagandi, a direktno vodi govoru mržnje, često i zločinu. Pored toga, autor objašnjava razlike između „normalne“ i patološke mržnje. Kako kaže, reč „mrzitelj“ „svojom grubom zvučnosti“ sugerise nešto veoma negativno (str. 35), ali je ipak ne treba zamenjivati pomodnom „mekom“ reči „hejter“ koja kao da umanjuje posledice mržnje. Uzgred, on ukazuje na opasnosti anonimnosti autora koji preko interneta, na bezbednoj distanci od moguće žrtve i drugih koji bi delotvorno osudili njegove postupke, može javnost nekažnjeno da „truje“ govorom mržnje. Pokazujući i ovom prilikom najbolje osobine svoga radoznalog stvaralačkog duha (izuzetno dobru informisanost o različitim aspektima problema o kome govori i sposobnost da uspešno iskoristi višedisciplinarni pristup istraživanju) dr Ćirić svoja izlaganja potkrepljuje zanimljivim primerima pothranjivanja mržnje na nacionalnoj ili ideološkoj osnovi, neposredno pre i početkom Drugog svetskog rata, kako u vezi sa

---

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor i naučni savetnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd, Srbija, e-mail: n.mrvic@iup.rs

pripremanjem nacističkih zločina u Nemačkoj, tako i u vidu antinemačke propagande u Velikoj Britaniji.

U delu knjige u kom analizira govor mržnje autor podseća na institut podstrekavanja u krivičnom pravu i na teškoće da se uspostavi odgovornost osobe koja javno podstiče mržnju prema pripadnicima drugih grupa (po nacionalnom, verskom, rasnom ili nekom drugom osnovu) i poziva neodređeni krug ljudi na nasilno delovanje protiv njih. Posebno se osvrće na odnos ratnohuškačke propagande u kojoj se koristi „govor mržnje“, navodeći različite istorijske primere, između ostalih, i javno prenete izjave da „Srbija mora umreti“ (1914. godine), da „Srbiju treba baciti na kolena“ (1992. godine) i javno propagirane ustaške ideje o „konačnom rešenju“ srpskog pitanja ubijanjem, raseljavanjem i pokatoličenjem delova stanovništva iz 1941. godine (str. 66–69). Navodi poučne primere kako je u postupcima koje je vodio Međunarodni vojni sud u Nirnbergu došlo do različitog pravnog kvalifikovanja sličnih radnji javne propagande istrebljenja Jevreja i ispituje dokle sežu granice umetničke slobode ako autor svoj talenat i kreativnost, poput Leni Rifenštal, stavi u službu antisemitske propagande. U posebnom poglavlju autor istražuje razvoj antisrpske propagande u Hrvatskoj od 1911. pa nadalje i analizira odnos genocidne propagande i Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, ističući da kroz radnju izvršenja genocida uvek dolaze do izražaja izrazite mrzilačke strasti i energija, ilustrujući svoje navode zločinima učinjenim prema Srbima. Autor takođe analizira i druge međunarodne dokumente koji zabranjuju diskriminaciju, ratnu propagandu i „govor mržnje“, a pored toga, i zakonska rešenja u Velikoj Britaniji, Nemačkoj, Danskoj, Islandu, Norveškoj, Švajcarskoj, Češkoj Republici, Mađarskoj, kao i presude Evropskog suda za ljudska prava. Sa opisanim rešenjima poredi domete zakonodavstva Republike Srbije. Svoja izlaganja u ovom delu knjige zaključuje razmatranjima o Srbima kao žrtvama „govora mržnje“, o razlozima uvođenja zabrane negiranja zločina i pogubnim posledicama istorijskog revizionizma.

Kako „govor mržnje“ vodi „zločinu mržnje“ objašnjava autor u trećem delu knjige: navode se primeri ustaških zločina prema Srbima, koji, svojim svirepim i morbidnim načinom izvršenja, redovno imaju funkciju da prenesu simboličku poruku ostatku naroda, slično kao što je to slučaj i sa terorističkim aktima. Autor govori i o poreklu pojma „zločina mržnje“ u Sjedinjenim Američkim Državama (str. 135 i dalje), o motivaciji i odlikama ličnosti učinilaca, za koje on smatra, prema okolnostima izvršenja dela, da su većinom sociopate, a u nastavku se navode primeri delovanja skinhedsa i fudbalskih navijača izvršenjem zločina mržnje u Srbiji, ali i u svetu uopšte. Nije ostao zanemaren ni viktimološki aspekt zločina mržnje (naročito vezano za praksu okrivljavanja žrtava radi smanjivanja vlastite krivice), a posebno se razmatraju silovanja žena, homoseksualci kao žrtve zločina mržnje, odnos prema Jevrejima i Srbima. Autor je analizirao i domete krivičnopravnog sprečavanja zločina mržnje, u domaćem i uporednom pravu, kao i primere odgovornosti Srbije za kršenja ljudskih prava zbog propusta da spreči zločin mržnje. Ali, na kraju knjige koja je cela posvećena zlu (mržnji), autor nije odoleo, baš kao što to čini i inače, da dà prevagu dobru, opisujući čojstvo onih koji su, u ratnom požaru u kome je uništena Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, založili svoje

živote pokušavajući da spreče zločine mržnje, kao što su Goran Čengiđ, Srđan Aleksić, Ivanka Šućur, Amir Reko, Ivan Hiti i drugi.

Knjigom o mržnji dr Ćirić nije pretendovao da dâ konačne odgovore, nego da podseti na opasnosti od mržnje i da ukaže na ograničene mogućnosti primene (krivično) pravne zaštite. Otuda su u knjizi postavljena brojna pitanja, dati neki odgovori, a brojnim primerima iz istorije (opšte i nacionalne) autor pokazuje kojom jačinom, u pogodnim društvenim uslovima, pobuda mržnje može da pokrene nekoga da se zločinom kojim uništava one koje mrzi i sam poništi kao čovek. To što autor upozorava na mržnju kao na predznak pojave vladavine zla, koja može da nastane u svako doba, pa i danas, trebalo bi da je sasvim dovoljan razlog da obratite pažnju na ovu zanimljivu knjigu.